

TÜRKİYE'DE KENTSEL DÖNÜŞÜME BÜTÜNCÜL BİR BAKIŞ: ELAZIĞ ÖRNEĞİ

A Holistic View To The Urban Transformation In Turkey: The Case of Elazığ

Yeliz AKTAŞ POLAT*

ÖZET

Ülkemizin büyük kentlerinde gerçekleşen kentsel dönüşüm uygulamaları, son yıllarda Anadolu'nun birçok kentine yayılmakta ve bu kentlerde de "dönüşüm" adı altında pek çok kentsel müdahale gerçekleştirilmektedir. Buna karşın, büyük kentlerde gerçekleştirilen kentsel dönüşüm çalışmaları ve bu çalışmalara ilişkin değerlendirmeler gündemdeki yerini alırken, Elazığ gibi daha küçük ve gelişmekte olan kentlerdeki uygulamalar genellikle gündem dışı kalmaktadır. Özellikle de 2000 sonrasında yeniden şekillenen kentsel dönüşüm literatürüne bakıldığında tartışmaların yoğunluklu olarak büyük kentler üzerinden yapıldığı; Türkiye'deki diğer kentler ve özellikle de doğu ve güney doğu bölgesindeki kentler üzerine pek fazla çalışmanın yapılmadığı görülmektedir. Oysaki Elazığ gibi kent nüfusu yaklaşık 350.000'e ulaşmış ve çevre kır ve kentlerden göç almaya devam eden kentlerde yaşanan dönüşümde hem ekonomik hem sosyal hem de siyasal bağlamda araştırılmaya ihtiyaç duymaktadır. Araştırmada, Elazığ örneği üzerinden, kent mekânında yaşanan dönüşümde etkili olan ulusal ve/veya yerel siyasal ve ekonomik aktörler ile sosyo-kültürel tercihlerin kent mekânını dönüştürürken hangi dinamikleri kullandıklarını daha açık bir biçimde çözümlenmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede, öncelikle dünyada ve Türkiye'de bugün yaşanan kentsel dönüşüm projeciliği hakkında bilgi verilmiştir. Ardından da, Elazığ'daki güncel kentsel müdahale çalışmaları, bu çalışmaların sunduğu potansiyeller, yarattığı sorunlar ve çözüm önerilerinin tartışılması amaçlanmıştır. Son olarak da, kentsel dönüşümle ilgili literatür taraması tekniğiyle ulaşılan veriler değerlendirilmiş ve Elazığ'daki benzer dönüşüm projeleri çerçevesinde alandan elde edilen veriler ekonomik, sosyal ve siyasal bağlamda çözümlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Kentsel Dönüşüm, Kentsel Planlama, Kentsel Yenileme, Mekân Kuramları.

ABSTRACT

'Urban Transformation Practises' that are realized in big cities of our country has spread out to many of the towns of Anatolia in the past years and a great number of urban interventions have also been made in these towns under the name of 'Transformation'. Nevertheless, while 'Urban Transformation Practises' that happen to be realized in big cities and evaluations related to these works take their parts in the order of the day, other practises that take place in smaller and developing towns such as Elazığ are usually kept away from the agenda. Especially, when the literature of 'Urban Transformation' that was given shape after the year 2000 is paid attention, it can be seen that all the discussions are principally over the big cities. However, it can also be observed that not so many projects are produced for other towns in Turkey, especially for the ones in the Eastern and South-Eastern parts of Turkey. By the way, towns like Elazığ where the 'Transformation' process takes place, whose population rate is about to reach the number of 350.000 and who continues to let in immigrants from the surrounding rural areas and surrounding cities, this 'Transformation' needs to be researched in terms of not only economically but also socially and politically. In the investigation, with the help of the case of Elazığ, a clearer analysis of nationally and/or regionally political and economical operators which have an effect on the transformation takes place in the city-space will be practicable, and which dynamics socio-cultural preferences use while transforming the city space will be much clearer. In this context, first of all, an information about projects of 'Urban Transformation' that is experienced in the World and in Turkey will be given. On the back of this, it is aimed to discuss the to-day urban intervention works in Elazığ, the potentials that these works reveals, troubles caused by these works and solutions offers to these troubles. During this study, the data obtained by the technique of literature scanning related to the 'Urban Transformation' will be evaluated and other data attained from the similar 'Transformation' projects in Elazığ will be resolved in terms of economical, social and political aspects.

Key Words: Urban Transformation, Urban Planning, Urban Renewal, Urban Regeneration, Space Theorise.

1. DÜNDEN BUGÜNE KENTSEL DÖNÜŞÜM

Kentsel dönüşüm, son yıllarda, tüm dünyada akademik ve entelektüel çevrelerde yoğun bir şekilde tartışılmaktadır. Özellikle de, bilim insanları, farklı mekân yaklaşımları üzerinden kentsel dönüşümün doğasını açıklamaya çalışmıştır. Bu çerçevede, tarihsel olarak mekâna ilişkin literatür incelendiğinde, ekolojik temelli mekânı merkez alan yaklaşımdan, toplumsal kökenli mekânı bireysel tercihlerin bir toplamı olarak gören ya da üretim ilişkilerindeki dönüşümü ve toplumla mekân arasında diyalektik ilişkiyi esas alan yaklaşımlara kadar pek çok farklı mekân kavrayışı üzerinden kentsel dönüşüm çözümlmelerine gidilmiştir.¹ Kentsel dönüşüme yönelik ayrıntılı yöntemsel ya da kuramsal tartışmalara girmek, bu araştırmanın kapsamını aşmaktadır. Bu nedenle, çalışma çerçevesinde üretim ilişkilerinde yaşanan dönüşümün toplumsal dönüşümü yönlendirdiği; kentsel dönüşümün toplumsal dönüşümle diyalektik bir ilişki içinde olduğu ve bu diyalektik ilişkide mekânın toplumu, toplumun da mekân üzerindeki etkisinin yadsınamaz olduğu kabul edilmiştir.

Kısacası, "Kentsel dönüşüm, geniş anlamda kentsel mekânda belirli bir süre içinde bilinçli, sistematik biçimde gerçekleştirilen tüm değişimlere karşılık gelmektedir. Kentler zaman içinde farklı niteliklerde de olsa dönüşüme uğramaktadır.... Örneğin; kentlerde gecekondulaşmanın ortaya çıkması, yaşanan hızlı göçlerle kentsel topraklarda gecekondulaşmanın ortaya çıkması da dönüşümdür, gecekondulaşmanın ıslah planlarıyla geliştirilmesi, yoğunlaştırılması da bir başka dönüşümdür. Tabii ki son yıllarda gerçekleştirilen proje örneklerinde olduğu gibi gecekonduların bir proje doğrultusunda tümüyle yıkılarak temizlenmesi ve yerine yeni yapılaşmaların geliştirilmesi de bir dönüşümdür" (Uyar, 2009: 26).

Kapitalist üretim ilişkisinde, sermaye mevcut kent dokusunda yeni yatırım ve prestij mekânları yaratmak için siyasal ve kurumsal örgütlenmeleri harekete geçirerek kentsel dönüşümü bilinçli bir biçimde yönlendirir. Bu yönlendirme sonucunda bir taraftan "doğal kentsel dönüşüm" olarak adlandırılan vatandaşa veya vatandaş-müteahhit işbirliğine dayalı mikro ölçekli dönüşüm öte taraftan da kamunun (merkezi-yerel örgütlerin) yapılandırdığı proje tabanlı görece makro ölçekli "planlı kentsel dönüşüm" birbirine koşut olarak kent mekanında gerçekleşmektedir. Bu çerçevede, gecekondulaşmanın oluşumu, parsel temelli yapı stokunun yenilenmesi vb'leri "doğal kentsel dönüşüm"e örnek oluştururken; "planlı kentsel dönüşüm"de ise farklı uygulamalar bulunmaktadır. Bunlar:

1) Kentsel Yenileme (urban renewal) ile mevcut bir alanda rantların çok düşmesi halinde, o alandaki yapıların tamamen yıkılıp yeniden yapılması gibi, eski olanın yıkılıp yeniden yapılması sağlanır. Schubert (1996: 63, 74, 81) kentsel yenilemeyi, işlevsel değişimle bütünleşen temizlikler olarak görmüş; bu temizliklerin ise ya belli bir alanın tamamen yıkılıp yapılması ya da ticari canlanma ve kar için 'koridor cadde'lerin açılması yoluyla gerçekleştirildiğini belirtmiştir. Ayrıca, bölgesel temizlik ya da 'Haussman Metodu' olarak adlandırılan bu yöntemle, mekânın işlev değiştirmesi ve ekonomik açıdan canlandırılması sağlanmıştır. Schubert, bu yöntemi 19. yüzyılda İngiltere'de slum temizleme ve kitlelerin buldukları yerlerden sürülme aracı olarak kabul etmiştir. Kocabaş ise kentsel yenileştirme olarak adlandırmakta ve ona göre, kentsel yenileme;

¹ Farklı mekân yaklaşımları için bak. Mumford, Lewis, (1961) "Bahçe-Şehirler ve Modern Şehir Planlaması", **Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi**, çev. Ruşen Keleş, Ankara, Cilt: 16 Sayı: 4, ss. 175-187; Fishman, Robert, (2002) "Yirminci Yüzyılda Kent Ütopyaları: Ebenezer Howard, Frank Lloyd Wright ve Le Corbusier", **20. Yüzyıl Kenti**, der. Bülent Duru ve Ayten Alkan, İstanbul: İmge Kitabevi, ss.107-127; Giddens, Anthony, (2008) **Sosyoloji**, çev. Cemal Güzel, İstanbul: Kırmızı Yayınları; Weber, Max, (2003) **Şehir: Modern Kentin Oluşumu**, çev. Musa Ceylan, İstanbul: Bakış Yayınları; Harvey, David, (2009) **Sosyal Adalet ve Şehir**, çev. Mehmet Morali, İstanbul: Metis Yayınları; Harvey, David, (2002) "Sınıfsal Yapı ve Mekânsal Farklılaşma Kuramı", **20. Yüzyıl Kenti**, der. Ve çev. Bülent Duru ve Ayten Alkan, Ankara: İmge Kitabevi, ss. 147-173. Ayrıca, Türkiye'de, farklı mekân yaklaşımları üzerinden kentsel dönüşümü ele alan araştırmalar için bak. Planlamacı yaklaşım çerçevesinde: Tekeli, İlhan (2011) "Kentleri Dönüşüm Mekânı Olarak Düşünmek", **Kent, Kentli Hakları, Kentselleşme ve Kentsel Dönüşüm**, der. İlhan Tekeli, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, ss. 270-278; Sönmez, Remzi (2009) "Diyarbakır Planlama Deneyimi (Diyarbakır Nazım Planı Kentsel Dönüşüm Stratejileri)", **TMMOB Diyarbakır Kent Sempozyumu**, 24-26 Nisan, s.38, Diyarbakır.

"ortaklık tabanlı eylem programlarını hedefleyen, kamu sektörünün başı çektiği bir süreçtir. Bu süreç, bir yandan toplum tabanlı yenileştirme yoluyla, en yoksul mahallelerde yaşayan yurttaşların koşullarının iyileştirilmesini sağlar. Bir yandan da kentsel bölgelerin çevresel performansın iyileştirmeye yönelik önlemler ve doğal-tarihsel yapılaşmış çevrenin korunması yoluyla, kentsel yapılaşmanın olumsuz çevresel etkilerini azaltırken, kent ve kasabaların rekabet edebilirliğini destekler" (Gibson, 2007: 475); Kocabaş, yenileme sürecinde özellikle paydaşlara, rekabet edilebilirliğe, çevresel olduğu kadar toplumsal tabanlı iyileştirmeye vurgu yapmaktadır.

2) Eski Haline Getirme (rehabilitation) ile deformasyon başlamasına rağmen, özgün niteliği henüz kaybetmemiş olan eski kent parçaları eski haline kavuşturulur (Özden, 2001: 258).

3) İmar-İslah (improvement) ile imar bakımından meşru olmayan alanlar meşru hale getirilir, o yerde yaşayanlara güvence verilir ve yaşam performansı yükseltilir (Tekeli, 2011: 276).

4) Yeniden Canlanma-Canlandırma (revival-revitalization) ile sosyo-kültürel, ekonomik ya da fiziksel açılardan çöküntü süreci yaşayan kent mekânı, çöküntüye neden olan faktörlerin ortadan kaldırılması veya değiştirilmesi sonucu hayata yeniden döndürülmesi sağlanır (Üstün, 2009: 6). Böylece, ilgili mekânda ekonomik etkinlikler canlandırılmış olur (Tekeli, 2011: 276).

5) Sağlıklaştırma (sanitation, upgrading) ile eskimiş, performansı düşmüş, alt yapıları yetersiz bir çevrenin performansı sınırlı yatırımlarla yeterli hale getirilir (Tekeli, 2011: 276).

6) Yeniden Oluşum (regeneration) ile çöküntü bölgesi haline gelen alanlarda yeni bir dokunun yaratılması ya da mevcudun iyileştirilmesi gerçekleştirilerek, bu alanlar kente kazandırılır (Özden, 2001: 257). Harvey (2008: 177) bu süreci 'mutenalaşma' ya da 'nezihleşme olarak' adlandırmış ve düşük gelirli yerlerinden edilmelerine neden olduğu için eleştirmiştir. Schubert (1996: 81) ise bu süreci ikamet koşullarının düzeltilmesiyle gerçekleşen temizlik olarak ifade etmiş; sürecin eski düşük gelirli sakinlerin karşılayamayacağı bir maliyet ve değer artışı yaratması nedeniyle, kitlelerin buldukları yerlerden sürülmesine yol açtığı için yöntemi eleştirmiştir.

7) Kentsel Koruma (urban conservation) ile genel olarak, kültürel ve doğal taşınmaz varlıklar özellikleri yasal düzenlemeler çerçevesinde muhafaza edilir. Böylece, tarihi çevreyi korumanın amacı tarihi yerleşmenin yok olmaktan kurtarılmasını, bu mirasın günümüz yaşamı ile bütünleştirilmesidir.

8) Soylulaştırma (gentrification) ile sosyo-kültürel açıdan çöküntüye uğrayan dolayısıyla fiziksel çevresi de bozulan alanların sosyal yapısının ıslahı sağlanır (Özden, 2001: 258).

9) Yapı Stokunu İyileştirme ile deprem gibi doğal afetler karşısında dayanıklılığını yitirmiş ya da kullanım ömrünü tamamlamış, yasal konut üretim süreci sonucunda inşa edilmiş konutların yıkılarak yeniden yapılmasıdır. Türkiye’de, 28498 Sayılı 15.12.2012 tarihli Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanunun kapsamında riskli yapıların yıkılması ve yeniden yapılacak yapılar düzenlenmiştir. Bu iyileştirmede, her ne kadar, tek tek binaların yıkılıp yenilenmesi öngörülmüşse de, 'mülkiyet hamurlaştırmaları'² yapılarak da uygulamanın gerçekleştirilebilmesi için konut üreticilerinden talepler bulunmaktadır.

Tarihsel süreç içerisinde kentsel dönüşümle ilgili araştırmalara bakıldığında başlangıçta özellikle gelişmiş ülkelerde ve metropol kentlerde yaşanan kentsel dönüşüm üzerine çözümlere gidildiği görülmüştür. Ancak, üretim ilişkilerinde yaşanan dönüşüme paralel olarak gelişmekte olan ülkelerde de kentsel dönüşüm önemli bir sorunsal haline gelmiş ve öncülleri gibi metropol kentler üzerinden araştırma konusu edilmiştir. Türkiye de bu süreçte yerini almış ve İstanbul, Ankara, İzmir, Adana vb. metropol kentler üzerinde durulmuştur. Türkiye’de bu kentler

² Afet kapsamında yıkılıp yeniden yapılacak binaların sakinlerinin bir kooperatif kurarak, kooperatife üye olup mülkiyetlerini kooperatife devretmeleri ve bu kooperatif kapsamında hisse sahibi olmalarıdır. Böylece konut sakinleri adına kooperatif yetkilisinin tek elden müteahhitle karara varması sağlanabilecektir. Bu ise inşaat sürecinde ortaya çıkabilecek anlaşmazlıkları, inşaat süresini ve müteahhit açısından maliyetleri azaltacaktır. Yani yasa kapsamında konut piyasasının sürdürülebilirliği garanti altına alınacaktır.

dışındaki kentlerde gerçekleşen dönüşüm ise ya hiç araştırılmamış ya da gecekondular, kentsel yenileme, tarihsel dokunun korunması gibi dar çerçevede ele alınmıştır. Yalnızca metropol kentler değil diğer kentlerde de, farklı ölçeklerde olsa da, üretim ilişkilerinde, toplumsal yapılarında ve kentsel örgütlenmelerinde bir dönüşüm yaşanmış ve bu kentler de küresel ölçekte yaşanan dönüşümde yerini almıştır.

Bu çalışma kapsamında Türkiye'de, TÜİK'in 2011 yılı verilerine göre 340 binin üzerinde nüfusa sahip bir kent olan Elazığ araştırma alanı olarak belirlenmiş ve Elazığ'da gerçekleşen kentsel dönüşüm birbirine paralel olarak ilerleyen iki boyutta ele alınmıştır. İlk boyutta, bir bütün olarak toplumsal yapıda yaşanan dönüşüm; ikincisinde ise toplumsal yapının bir parçası olan siyasal ve kurumsal örgütlenmeler aracılığıyla, planlı olarak kent mekânında yaşanan dönüşümdür. Elazığ kent merkezinde gerçekleşen kentsel dönüşümü daha iyi kavrayabilmek ve çalışma kapsamının amacını aşmaması için, dönüşüm 19. yüzyılın sonundan günümüze tarihsel süreç içinde çözümlenmiştir.

1.2. Dünyada Kentsel Dönüşümün Tarihsel Gelişimi

Sanayi devrimine paralel olarak gelişen kentlere kırsal alanlardan yapılan kitlesel göç, bu kentlerde nüfusun hızla artmasına yol açmış ve yeni nüfus yoğunluğu da beraberinde altyapı, konut, ulaşım ve çevre sorunlarını getirmiştir. Bu sorunların yaratmış olduğu sağlıksız yaşam koşulları köyden kente gelmiş olan fabrikalarda çalışmaya başlayan ve kentte büyük nüfus yoğunluğu oluşturan yoksul işçilerden başlayarak tüm kentte tifo, kolera gibi hijyenle ilişkili hastalıkların artmasına neden olmuştur. Artan bu hastalıklar ise hem kitlesel ölümlere hem de verim düşüklüğünü beraberinde getirmiştir. Başlangıçta fabrika sahipleri, fabrika çevresine işçi konutları yaptırmışlar, ancak bireysel girişimlerle yaşanan sorunların altından kalkamayacağı anlaşılınca devlet büyük altyapı, sosyal konut, sağlıklaştırma ve kent içi ulaşım ağı gibi yüksek maliyetli projeleri gerçekleştirmede birincil aktör durumuna gelmiştir (Tekeli, 2010: 30; Ersoy, 2007a: 24-26; Ersoy, 2007b: 119-121). Bu olumsuzluklar neticesinde, 19. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan sağlıksız yaşam koşullarının ve konut sorunlarının çözümüne yönelik olarak sanayileşmiş kentlerde planlı kentsel dönüşüm projeleri geliştirilmeye başlanmıştır. Bu projeler gerçekleştirilirken kamu sağlığı ile ilişkilendirilmiş; bu sayede de, koku ve pislik yer altındaki kanalizasyon aracılığıyla görünmez kılınırken, yoksul mahallerdeki sakinler de yıkım operasyonlarıyla buharlaştırılabileceği kabul edilmiştir. Fakat kentsel mekânda konut, altyapı vb. sorunların doğrudan sanayi devrimiyle ortaya çıkmamış olduğuna dikkat edilmelidir; aksine var olan sorunlar gün yüzüne çıkmış ve sanayileşme süreciyle yoksulluğun yaygınlaşma ve yoğunlaşma derecesi artmıştır (Schubert, 1996: 67, 60). Yani sanayileşme süreciyle birlikte kent mekânında yaşanan dönüşüm neticesinde ortaya çıkan kent sorunları planlı bir biçimde kent mekânının örgütlenmesi sağlanarak çözülmeye çalışılmıştır. Böylece sanayi toplumunda kent mekânını hem üretim ilişkileri hem de kent planları bir dönüşüm sürecine sokmuştur.

Dünyada planlı kentsel dönüşüm kavramının ortaya çıkışı, gelişmiş Batı ülkelerinin kentlerinde sosyal ve ekonomik açıdan çöküntü alanlarına dönüşmüş bölgelerin yeniden canlandırılmasına yönelik çabalarla olmuştur. Kentlerde, ilk kullanıcıları tarafından terk edilmiş, yoksul kesimlerin kötü fiziksel koşullar altında yaşam sürdürmeye başladığı konut alanları ile terk edilmiş sanayi alanları ve liman çevreleri kentsel dönüşüm projelerinin ilk uygulama alanları olmuştur. Fakat kentsel mekânda önemli değişimler yaratan bu uygulamalar 'kentsel dönüşüm' olarak adlandırılmamış, gerçek içeriğine bağlı kalınarak 'yenileme'³, 'yeniden yapılandırma', 'iyileştirme', 'koruma' ve 'canlandırma' projeleri olarak isimlendirilmiştir (Uyar, 2009: 27).

Ayrıca, sanayileşmiş ülkelerde, konut ve sağlık sorunlarını çözmeye yönelik olarak 19. yüzyılın sonlarına doğru var olanın dönüştürülmesi dışında, yeni kentler yaratma çabası da bir çözüm olarak geliştirilmiştir. Bu çerçevede, "Güzel Kent (City Beautiful)", "Camillo Sitte'ci

³ Avrupa'da 19. yüzyılda kentsel yenilemeye yönelik gerçekleştirilen ilk örnekler için bak. Schubert, Dirk, (1996) "Yenileme ya da Onarma: Kentleri Modernleştirmede Madalyonun İki Yüzü", *Değer Dergisi*, Yıl: 9, No: 26, ss. 59-82.

Yaklaşım", "Ebenezer Howard, Bahçe Kent (Garden City)", "Berlage, Amsterdam Planlaması", "Tony Garnier, Endüstriyel Kent (Cité Industriel) ve Pratik Kent (City Efficient)" gibi yeni ve ütopyik kentler planlanmaya ve uygulanmaya çalışılmıştır (Tekeli, 2010: 34-42; Ersoy, 2007: 30-31; Harvey, 2008: 196-213). Le Corbusier, 1925’deki ‘Plan Vois Pour Paris’, ‘işlevsel kent’ önerisi kapsamında Paris’te şehrin stratejik bölgesindeki dar sokaklar ve köhne konutlar kaldırarak, son derece büyük gökdelenlerle düşey bir şehir oluşturmuştur. Le Corbusier’in söylemi, mevcut kentleri yıkıp yeniden kurmayı gerektiren köktenci bir anlayışla biçimlenmiş ütopyik bir vizyona dayanmıştır (Gürel Üçer vd., 2004: 140).

1930'lara gelindiğinde ise yaşanan Dünya Ekonomik Buhranı neticesinde dünya ticareti küçülmüş, sanayileşmiş ülkelerde işsizlik artmış ve ülke ekonomileri içine kapanmıştır. Sanayileşmiş ülkeler bu ekonomik buhrandan kurtulmak için çözülmesi gereken konut sorunundan hareketle konut yatırımlarına yönelmiştir. Diğer taraftan hızla artan motorlu araçlar ve gelişen karayolları da kentsel dönüşümde belirleyici olmuştur (Tekeli, 2010: 43-45). Sermaye bu dönemde girmiş olduğu birikim krizinden konut yatırımlarıyla çıkmayı başarmıştır.

İkinci Dünya Savaşı takiben ise, planlı "kentsel dönüşüm politikaları olarak eski haline getirme yaklaşımı benimsenmiş ve sosyal konut programlarına ağırlık verilmiştir. 1950'lerde ise, kapitalist sanayinin ortaya çıkmasıyla yeniden geliştirme programlarına yer verilirken, 1960'larda tarihi alanların ve kentlerin korunmasını, 1970'lerde ise turizm sektörünün ve kentsel boş alanların iyileştirilmesini amaç edinen canlandırma yaklaşımı tercih edilmiştir" (Üstün, 2009: 11). Bu bağlamda, Avrupa ülkelerinde İkinci Dünya Savaşı sonrasında ‘yenileme’ ve ‘yeniden yapılandırma’, planlı kentsel dönüşüm araçları olarak öne çıkarken, sonraki yıllarda 'kentsel canlandırma’, ‘iyileştirme’, ‘sağlıklaştırma’ ve ‘koruma’ gibi araçlar tercih edilir olmuştur (Uyar, 2009: 27).

1980'lerde ABD’de "yeniden canlandırma (revitalitation) ve konutların iyileştirilmesi gündeme gelmiştir. Ayrıca bu dönemde ticari hayatın canlı olduğu kent merkezinde (midtown) de çok yüksek emlak vergileri uygulanmış, yoksul kimselerin evleri de soylulaştırma projesine konu olmuştur. Bu dönemde yapılan tüm yatırımlar, konut projeleri ve konutların iyileştirilmesinde özel sektörün daha çok rol aldığı görülmüştür.

Özelleştirme yolu ile özel sektör yatırımcılarına, kent arazileri düşük fiyatlarla satılmış ve bu satış karşılığında yapılacak binaların yüzde yirmisi gibi bir oranın düşük gelirli ailelere ayrılması istenmiştir. Düşük gelirli insanların konut sorunu üzerine yoğunlaşmış ve kentte yaşayanların kendi evlerine sahip olmalarının sağlanması hedeflenmiştir. ABD’de 1980’lerin başında yerel yönetimler ise, boş ve iyi durumda olmayan binaları yıkmış buna sebep olarak bu boş binaların yasal olmayan eylemlerde kullanılabilmesi ileri sürülmüş ve bu boş binaların kentte ileride yapılacak yenilemeler için kullanılmıştır. Kısaca, bu dönemde yıkım, kentsel yenileme için kullanılan yöntem olmuştur" (Üstün, 2009: 27).

1990'lara gelindiğinde, Amerika’da planlı kentsel dönüşüm kapsamında kentsel yenileme ile kentsel koruma yöntemleri ilişkilendirilmiştir. Bu anlayışın bir sonucu olarak, Amerika’da 1997 yılında çıkarılan 'Amerikan Toplumunu Yenileme Yasası’na göre, Amerikan İskân ve Kentsel Kalkınma Departmanı (HUD)'nın mülkiyetinde bulunan boş ve niteliksiz yapıların, buldukları alanda yetkili olan yerel yönetimlere devredilmesi olanağı tanınmış ve yerel yönetimlerin bu yapıları altı ay içinde, kar amacı gütmeyen toplum geliştirme birimlerine satmaları öngörülmüştür. Bu birimler ise söz konusu yapıları düşük gelirli ailelerin satın alabilmeleri amacıyla elverişli hale getirir, yeniler, restore eder ve satışa sunar (Özden, 2009: 260-261).

1980’lerden bugüne "dünyada yükselen neoliberal politikalarla birlikte iki temel politika değişimi yaşanmıştır. Birinci değişim, kentsel hizmetlerin sağlanmasında devletin geri çekilmesi, eğitim, sağlık, ulaşım ve benzeri türden hizmetlerden kademeli olarak çekilen devletin, çekilmediği alanlarda da hizmetin sağlanmasını ihale ve benzeri yöntemlerle özel sektöre bırakmasıdır. Bu yönelim refah devletinin çöküşünün kentsel düzlemdeki yansıması olarak da ifade edilebilir. Bu

uygulamalarla birlikte tüketim, kentleri özgün kılan faktör olmaktan çıkarken, kentler ekonomik gelişmenin odakları haline gelmiştir. Sermayenin hareketliliği ve ulus devletlerin daha az müdahaleci hale gelmeleri, yerel birimlerin kendisini aktivite etmeye başlamasına neden olmuş ve dünya kentleri hiyerarşisi olarak adlandırılan yapılanma içinde kentler, kendilerine olabildiğince avantajlı bir yer elde etmeye yönelik stratejiler izlemeye başlamışlardır. Sermayeye yönelik kentsel politikalar rant merkezli gelişme anlayışını da güçlendirmiştir. Devlet merkezli birikim stratejilerinin yerini, yerel aktörlerin desteğini alan bir yönetim anlayışının almasıyla, kentlerin kendilerini pazarlamaları çok aktörlü ve geniş katılımlı bir yönetsel yapıya bırakmıştır" (Şengül, 2002: 8). Yaşanan bu süreç, kentler arasında markalaşmaya neden olmuştur. Bu markalaştırılma kapsamında kentler "üniversite kenti", "konferanslar kenti", "sanat kenti", "turizm kenti", "finans kenti" vb. olacak şekilde kentsel bir dönüşüm sürecine sokulmuştur. Bu da, kongre merkezleri, üniversite kampüsleri, kültür/sanat merkezleri, alışveriş merkezleri (AVM) gibi yeni mekânsal örgütlenmeleri kent mekânında egemen kılmıştır.

1.3. Türkiye'de Kentsel Dönüşümün Tarihsel Gelişimi

Sanayileşmiş ülkelerde kentsel dönüşüm sanayi devriminin kentlerde yarattığı sağlıklı çevre ve konut koşullarının iyileştirilmesine yönelik belli bir planlama çerçevesinde gerçekleşirken; Osmanlı İmparatorluğu'nda sanayileşmenin gerçekleştirilememesi nedeniyle kentsel dönüşüm bir modernite projesi olarak gerçekleştirilen kentsel planlarla uygulamaya konmuştur. Bu nedenle, Osmanlı kentlerinde, 19. yüzyılın sonunda ve 20. yüzyılın başında sanayileşmiş ülkelere sanayileşmenin olumsuz sonuçlarına karşı geliştirilmiş ütopyik planlara dayalı bir kentsel dönüşüm gerçekleşmemiştir. Osmanlı'nın batıya eklemleme çabası sonucunda, tüm imparatorluk topraklarında değil, fakat batı ile ticari ilişkilere girilen Bursa, İzmir ve İstanbul gibi büyük kentlerin bazı mahallelerinde kentsel planlamalara gidilerek kentsel dönüşüm gerçekleştirilmiştir (Tekeli, 2001: 19-21). Yani, Türkiye'de Osmanlı döneminde kentsel dönüşüm kapitalist üretim ilişkileriyle ilk eklemlemeye başlayan ve bu bağlamda toplumsal dönüşümün ilk başladığı İstanbul, Bursa, İzmir gibi görece gelişmiş ticari kentlerde gerçekleşmiştir.

Bu dönemde, devlet işlerini yönlendirecek batılılaşma ürünü kamu binalarının yapımının ön plana çıkmasıyla, sadece taşınır kültür varlığının korunması için çıkarılan Asar-ı Atika Nizamnameleri ile koruma yasal tabana oturtulmuştur. "Muhafaza-i Asar-ı Atika Encümeni" bu yasayı uygulayacak kurum olmuştur (Dinçer ve Akın, 1994: 128). 1848 Ebniye Nizamnamesi ve ardından da Ebniye Kanunuyla kentsel dönüşümü gerçekleştirmeye yönelik yasal düzenlemelere gidilmiştir (Keleş, 2004: 504).

Osmanlı'da yaşanan bu kentsel dönüşüm kapsamında (Tekeli, 2001: 20-22):

- a) Kent merkezi içinde geleneksel merkezler oluşmaya başlamış,
- b) Yaya olarak sağlanan kent içi ulaşımında araba ve tramvay gibi toplu ulaşım araçları kullanılmaya başlanmış,
- c) Kent içinde yeni alanların iskâna açılması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Osmanlı'da kentsel dönüşümde, halkın modernizme karşı tepkisinin gelişmemesi adına, var olan yapıların yıkılması uygulaması yerine yeni iskân alanlarının iskâna açılmış ya da yangınlar sonucu açılan alanlar modern bir kentsel dönüşüme ev sahipliği yapmıştır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında kentsel mekânın planlanması ve dönüştürülmesi Osmanlı'da olduğu gibi bir modernite projesi olarak görülmüştür. Ancak Osmanlı'da İstanbul ve ticaretin geliştiği kıyı kentlerinde kısmi olarak uygulanabilen kentsel dönüşüm Cumhuriyetle birlikte ülkenin tüm kentlerinde uygulanmaya konmuş, kökten bir dönüşümdür. Bu çerçevede, batıda sanayileşmenin yarattığı olumsuzluklara karşı gelişmiş bahçe kent ütopyası, Türkiye'de modernleşmenin bir imgesi olarak düşük yoğunluklu bahçeli evlerden oluşan kentsel bir doku yaratılarak uygulanmıştır. Fakat tüm kenti bir bütün olarak planlama ve dönüştürme hedefiyle yola

çıkılmasına karşın belediyelerin mali güçlerinin sınırlılığı nedeniyle, çoğunlukla yeni oluşan mahallelerde uygulama olanağı bulunmuştur (Tekeli, 2001: 26-28).

Türkiye’de 1950 sonrası çok partili döneme geçişle birlikte ekonomide özel sektöre verilen önem artmış ve ithal ikame ile karma ekonomik yapı içinde sanayileşmeye yönelim başlamıştır. Bu yönelim sonrası, tarımda makineleşmenin artmasıyla birlikte köylerden kentlere göç hız kazanmış ve gecekondulaşma sorunuyla karşılaşmıştır. Siyasi iktidarların gecekondulara yönelik çıkarmış oldukları aflar ve ıslah imar planları vb. uygulamalarla gecekonduların iyileştirilmesine yönelik dönüşüm çabaları bu sorunu iyice büyütülmüştür. Ayrıca, sonraki süreçte yap-satçıların elinde şekillenen yüksek yoğunluklu ve altyapıları yetersiz gecekondular apartman mahalleleri oluşmuş ve gecekondular alanı rant alanına dönüşmüştür (Keleş, 2004: 571-572; Uyar, 2009: 28; Tekeli, 2001: 29-33). 1963 yılında çıkarılan ve belediye başkanının halk tarafından doğrudan seçilmesini sağlayan 307 sayılı Belediye Yasası ile gecekondularda yaşayanlar kentsel siyasette varlığını hissettirmeye başlamıştır. Böylece, göçlerle birlikte hızla artan gecekondular, mahalle statüsünü elde ederek kent yönetiminin yasal bir parçası haline gelmiştir (Keleş, 2004: 12). Bu sürecin doğal bir sonucu olarak, gecekonduların sakinleri önce meşrulaşmak için tapu ardından da koşullarını iyileştirmek için de altyapı taleplerini dile getirmişlerdir. Çıkarılan gecekondular af yasaları ile yasallaşma ve yerel yönetimlere yaptıkları siyasal baskılarla da sağlaştırma istekleri yerine getirilmeye başlanmıştır. Fakat gecekondular açısından gerçekleşen bu başarı ve kentlere gerçekleşen göçün katlanarak artması, kentlerde gecekonduların hızla genişlemesine yol açmış ve informal konut üretimini ve ticaretini yaratmıştır.

"Bir diğer dönüşüm türü olarak ‘yeniden yapılandırma’, söz konusu alçak ve seyrek dokunun çok katlı binalara dönüşmesiyle gerçekleşmiştir. 1965 yılında çıkarılan 634 Sayılı Kat Mülkiyeti Yasası, bireysel yapı birimlerine yönelik mülkiyet haklarının genişletilmesini desteklemiş; aynı zamanda piyasa mekânizması içinde yap-satçı olarak tanımlanan küçük sermayeli konut üreticileri eliyle mevcut konut stokunun yıkılarak apartmanlaşmasına imkân vermiş ve hisseli tapuya dayalı parçalı mülkiyet yapısının gelişmesine neden olmuştur" (Yıldırım, 2006: 9-11).

Böylece, 1970’lerden başlayarak gecekondulaşma ticarileşmiş ve artık köyden gelenlerin barınmak için yaptıkları konutlar olmanın ötesine geçmiştir. Bir taraftan yapılan çok katlı apartman tipi gecekondular kiraya verilerek ya da satılarak alternatif bir konut sektörü oluşturulurken; öte taraftan da kaçak villalar, fabrikalar ve iş yerleri inşa edilerek devasa gecekondular semtleri yaratılmıştır⁴ (Bayraktar, 2006: 122-123).

TÜİK’in nüfus verilerine göre, 1927’de nüfusun %22.52’si kentlerde yaşarken, 1950’de bu oran %23,39’a, 1980’de %42.50’e ve 2000’de %64.50’e ulaşmış (www.tuik.gov.tr/VeriBilgi); ancak kentlerdeki konut arzı konut talebini karşılayacak düzeye çıkamamıştır. 1980’e kadar konut üretiminin yaklaşık %95’ini özel teşebbüs sağlamış kamu konut üretiminde yetersiz kalmıştır. Bu dönemde kamunun konut üretimi İmar ve İskân Bakanlığı, bu bakanlığa bağlı Emlak ve Kredi Bankası, SSK, Bağ-Kur, OYAK ve benzeri kamu kuruluşlarca gerçekleştirilmiştir. Yüksek enflasyon gerekçesi ile finansal desteği yalnızca Emlak ve Kredi Bankası vermiştir, diğer bankalar sorumluluk almamıştır (Samsunlu, 2007: 360).

1984 yılında Toplu Konut İdaresi kurulmuş, konut yapımı için genel bütçeden konut kesimine pay ayrılması sitemine geçilmiş ve 1992 yılından itibaren de belediyelerle işbirliği içinde konut üretimi yolunda bir sistem geliştirilmiştir. Bu süreçte, Toplu Konut İdaresi tarafından finansal olarak kooperatiflerin desteklenmesi sonucunda Samsunlu (2007: 358-366)’nın Toplu Konut İdaresi verilerinden aktardığına göre, 1984-1991 yılları arasında toplam 8160 kooperatif iskân ruhsatı almıştır⁵. Ayrıca, Toplu Konut İdaresi’nin desteği ile 1984-1999 yılları arasında

⁴ Gecekondular için örnek araştırmalar için; Erder, Sema, (1996) **İstanbul’a Bir Kent Kondu: Ümraniye**, İstanbul: İletişim Yayınları; Kartal, S. Kemal, (1983) **Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye’de Kentleşme**, Ankara: Yurt Yayınları.

⁵ 1941-1991 yılları arasında iskân ruhsatı alan kooperatif sayısı 7976’dır (Samsunlu, 2007: 361).

kooperatiflerce 947.526, idarenin arsasında yapılanlar 43.131, belediyelerin arsasında yapılanlar 38.854 ve bireysel konut kredileri ile 100.590 konut yapılmıştır. Ancak yapılan bu konutlarda kentlerdeki konut gereksinimlerini karşılamakta yetersiz kalmış ve gecekondulaşmanın önüne istenilen düzeyde geçememiştir.

Bu olumsuz gelişmelerin neticesinde, gecekonduların kent içinde konum avantajına sahip olan bölümlerinde yık-yap türünden bir değişimi öneren imar planı kararlarıyla bir başka dönüşüm yaşanmış ve gecekonduların alanlarında 'kentsel yenileşme' uygulamaları kişisel girişimler ve yap-sat işiyle uğraşan yapımcılar eliyle yaşama geçmiştir. Kentsel yenileşme uygulamaları, yık-yap yöntemiyle zamana yayılmış biçimde piyasa koşullarında parsel ölçeğinde gerçekleşirken, gecekonduların alanlarından planlı kent parçalarına geçiş ve dönüşüm örnekleri de yaşanmıştır. Bireysel olarak yaşanan bu değişimin bir benzeri 1990'lı yıllarda Ankara Dikmen Vadisi örneğinde olduğu gibi yerel yönetimlerin öncülüğünde, kamusal müdahalelerle daha geniş kapsamlı kentsel yenileşme uygulamalarını da beraberinde getirmiştir (Uyar, 2009: 28).

2001 yılındaki ekonomik krizi takip eden yıllarda, "büyük konut açığı bulunan ülkemizde enflasyonun giderek düşmesi son yıllarda bankaların büyük bir çoğunluğunu konut kredisi vermeye yönlendirmiştir. Ayrıca faizlerin düşmesi nedeniyle 2004 yılından itibaren artan şekilde konut inşaatı ve konuta yatırım hızlanmıştır. Yeterince hazır konut arzı olmadığından talebi karşılayabilmek için özel teşebbüs tarafından 2005 yılında konut yapımına ağırlık verilmiştir. Bu konutların daha üst gelir grubuna yönelik olduğu dikkati" çekmiştir (Samsunlu, 2007: 373).

1980'de başlayan ve 2000 yılı sonrası hız kazanan dışa açık, küreselleşme sürecinin bir parçası olan ekonomik büyüme anlayışının bir yansıması olarak kentsel mekândaki alanların arsa değerlerinde değişimler gerçekleşmiş, bunun sonucu olarak da kimi kentsel alanların ekonomik değerleri artarken kimi alanlarda da terk edilme ve köhneme süreçleri hızlanmıştır. Bu durum toplumdaki farklı kesimler arasında da bir hareketliliğe neden olmuş ve değeri yükselen alanlara üst gelir grupları yerleşirken, bu sınıfın terk ettiği kentsel alanlara ise alt gelir grupları yerleşmiştir. Bu olgu, küreselleşmenin kentin yaşadığı sosyal sorunlar yoluyla kent mekânına somut olarak indirgenmesi anlamına gelmektedir (Özden, 2008: 63).

Üst gelir grubuna yönelik yeni konut alanlarının oluşturulmasıyla birlikte kent merkezinde oturan üst gelir grubu kent çeperine süzülme gerçekleştirmiş ve boşalan konut alanlarına daha alt gelir grupları yerleşmiştir. Bu gelişme, bir taraftan alt gelir grupları için kent merkezinde konut edinme olanağı sağlarken diğer taraftan kent merkezinde çöküntü alanları yaratmıştır; ayrıca gelişme, kent çeperinde yeni rant mekânları da yaratmıştır. Bununla birlikte, sermaye, birikimini en üst düzeyde sağlayabileceği mekânlara yönelirken, bunu gerçekleştiremeyeceği mekânlardan çekilmektedir. İşte tam bu noktada, sermaye bir taraftan yatırım riskini azaltacak ve yüksek alt yapı maliyetlerini yüklenerek ulusal ve/veya yerel siyasal bir erke ihtiyaç duymuş; diğer taraftan da bu siyasal erkin, politika belirleme, gerekli yasal altyapıyı düzenleme ve uygulama gücünü kullanarak, birikimin önündeki engelleri kaldırmaya ve yeni yatırım alanları yaratmaya girişmiştir. Böylece, merkezi ve yerel erkin desteğiyle planları hazırlanan ve maliyetli altyapıları gerçekleştirilen yeni konut mekânlarına, özel sektör konut yapımına girişmiş ve sermayesini en üst düzeyde gerçekleştirmeye yönelmiştir. Sonuçta da yeni mekânlar artan rantlarıyla birlikte kente eklenmeye başlamıştır. Bu gelişmeler, kentsel mekânın metalaşması sürecinin bir yansımasıdır. Ayrıca, Türkiye'de, 2000 yılı sonrası süreçte yeni liberal politikaların uygulanmasına hız verilmesiyle, kentler hem ulusal hem de küresel ölçekte diğer kentlerle bir yarış içine girmiştir. Bu yarışta kentler öne çıkabilmek amacıyla markalaşma⁶ sürecine yönelmiştir. Böylece, bugüne kadar kentte daha küçük ölçekli ve parçalı gerçekleşen metalaşma süreci bir bütün olarak kentin metalaşmasını ve pazarlanması sonucunu doğurmuştur. Bu bütüncül metalaşma sürecinde planlı

⁶ Bir dünya kenti olan İstanbul'un markalaşması sürecinde pek çok planlı kentsel dönüşüm projesi uygulamaya konulmuştur. Küçükçekmece belediyesinin girişimiyle, 2004 yılında başlamış olan "Küçükçekmece Ayazma ve Tepeüstü Bölgeleri Kentsel Dönüşüm Projesi" (Turgut, 2009), İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nce hazırlanan "Olimpiyat Köyü", "Kongre Vadisi ve Rekreasyon Alanları Projeleri".

kentsel dönüşüm politikaları ve uygulamaları önemli bir araç olarak sermaye tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda, Türkiye’de, planlı kentsel dönüşüm çerçevesinde, ilk yasal düzenleme 2004 yılında yürürlüğe giren 5104 Sayılı “*Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu*” olmuştur. Bu yasayla, başkent Ankara özelinde, belli bir alanda gecekonduların tasfiyesine gidilerek, kentsel yenileme ve kentin yeniden oluşumu gerçekleştirilmiştir.

17 Ağustos 1999’da İzmit’te, 12 Kasım 1999’da Düzce’de, 23 Ekim 2011’de Van’da yaşanan depremlerin ardından oluşan dayanıksız yapı stokunun tasfiyesi gereksinimi ortaya çıkmıştır. Ancak, sermaye birikim kaygısıyla bu alanlardan uzak durmuştur. Siyasal erk düzenleyici ve uygulayıcı gücünü kullanarak, 31.05.2012 tarihinde yürürlüğe girmiş olan 6306 Sayılı “*Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun*”u hazırlamıştır. Bu yasayla yalnızca kentler değil kırsalda planlı olarak mekânsal dönüşüme açılmıştır. Yani, mekânsal dönüşüm kentlere özgü olmaktan çıkmış, ülke genelinde uygulanmaya konulan bir planlamaya dönüşmüştür. Böylece, siyasal erk ulusal sınırlar içinde mekânı bir bütün olarak ele almış ve dönüştürmeye yönelmiştir. Ayrıca, yasayla, siyasal erk, afet riski taşıyan bölgelerdeki, gecekondular alanlarındaki ve ruhsatlı lakin dayanıksız durumdaki (eskimiş ya da ilk yapımda çürük yapılmış konutlar) yapı stoklarının tasfiyesine yönelmiş ve bu tasfiye sürecinde 'kentsel yenileme' ve 'imar-ıslah' gibi yalnızca yıkıp yapmaya dayalı planlı kentsel dönüşüm yöntemlerini benimsemiştir. Burada siyasal erkin temel yaklaşımı, belli bir mekânı ya da o mekândaki konutları dönüştürerek toplumsal yapı da bir dönüşümün yapılabileceği olmuştur. Böylece, yasayla, mekânsal dönüşümle toplumsal eşitsizlikler giderilmeye çalışılırken, sermayenin önündeki engellerde kaldırılmıştır.

Sonuç olarak, kapitalist üretime eklenmede yaşanan gecikmeye paralel olarak Türkiye’de yaşanan kentsel dönüşüm Avrupa’daki sürecin gerisinde kalmıştır. Özellikle de, 18. yüzyılın son çeyreğinde, Batı Avrupa’da sermaye sınıfının da desteğiyle başlayan kentsel yenileme çalışmaları her ne kadar cumhuriyetin ilk yıllarında ülkenin yeniden yapılandırılması kapsamında devlet eliyle kentleri modernleştirilmesine yönelik planlar ile uygulanmışsa da, Türkiye’de 1980 sonrasında devlet destekleriyle özel girişimciler tarafından ve 2000 yılı sonrasında da doğrudan devlet tarafından (TOKİ ve belediyeler) kentsel dönüşümler gerçekleştirilmiştir. Fakat yık-yap yaklaşımı aynen korunmuştur.

2. ELAZIĞ’DA KENTSEL DÖNÜŞÜM

Osmanlı’da kent mekânının örgütlenmesinde dinsel inanç ve ırksal köken mekânın örgütlenmesine etki etmiştir. Müslümanlar ile Gayri Müslimler kent içinde farklı mahallelerde konumlanmışlardır. 1518 yılında 9’ u müslüman 4’ü gayri müslim 13 mahalle bulunmaktadır. 1523 yılında müslüman mahalle sayısı 4’e çıkmış ve toplam mahalle sayısı 14 olmuştur (Ünal, 1989: 67). Harput’un⁷ 1518’de nüfusu 6.062, 1523’te 8.350 ve 1566 13.437’ye çıkmıştır. 17. yüzyılda Evliya Çelebi’nin kayıtlarına göre sadece kale içinde 1.000 kadar ev mevcuttur (Karaaslan, 2011: 10; Ünal, 1989: 59). 1834 yılında, hastane, kışla ve cephane binaları yapılmış vilayet merkezi Harput’tan mezra olarak kullanılan ovaya taşınmış ve bugünkü Elazığ hızla gelişmeye başlamıştır. Elazığ başlangıçta bir memur ve garnizon kenti durumundadır. Harput’tan ovaya inilmesinin temel nedenleri ise, Harput’un ana yollardan uzak olması ve ova ile kent arasındaki sarp yolun kış aylarında geçit vermemesidir. Elazığ 1871 yılından itibaren ise vilayet düzeyinde idari örgütlenmede yerini almıştır (Karaaslan, 2011: 10-20). Böylece, ekonomik gereklilikler çerçevesinde, siyasi ve idari erkin yönlendirilmesiyle Elazığ’da kentsel mekânda köklü bir değişim yaşanmış ve 19. yüzyılın ilk yarısına kadar Elazığ’ın yerleşim yeri olan Harput’tan, ovaya inilmiştir. Yani kent Harput Kalesi’nin olduğu tepeden ovaya doğru yer değiştirmiştir. Bu yerleşim alanının değişimi önemli bir “doğal kentsel dönüşüm” örneğidir.

Elazığ kent mekânının planlanmasıyla ilgili temel düzenleme 1965 yılında yapılmış ve bu plan kapsamında az katlı az yoğunluklu bir yapı öngörülmüştür (Esenel, 2012: 221). Bu öngörü,

⁷ Harput’ta bulunan hane sayısı nüfus hesaplamalarında temel alınmış ve her hanede 7 kişinin olduğu kabul edilmiştir.

cumhuriyet dönemi modernleşme anlayışının mekâna yansımaları olan bahçe kent planlaması uygulamalarıyla da örtüşmektedir. 1965 yılından itibaren Elazığ kent merkez nüfusu hızla artmıştır.

Tablo:1965-2011 Yılları Arasında Elazığ Kent Merkez Nüfusu

<i>Yıl</i>	<i>Nüfus</i>	<i>Yıl</i>	<i>Nüfus</i>
1965	78.605	1990	204.603
1970	107.364	2000	266.495
1975	131.415	2007	319.381
1980	142.983	2010	331.479
1985	182.296	2011	341.220

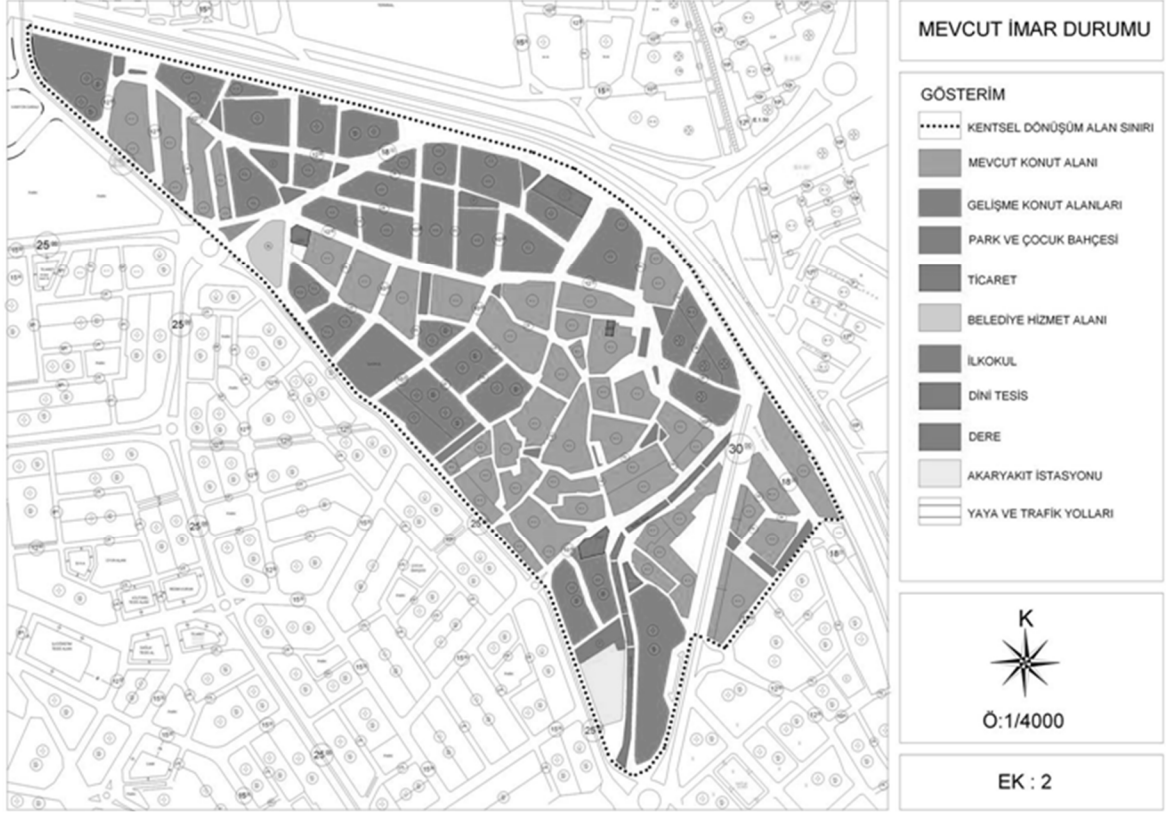
Kaynak: TÜİK Genel Nüfus Sayımı Verileri

Kentteki konut alanları, artan nüfusa paralel olarak, kentin güney ve doğu istikametinde genişlemiş ve burada bulunan eski köy yerleşimleriyle eklemelenmeye başlamıştır. Bu eklemelenme sırasında gecekondular alanları oluşmuştur. Bu gecekondular alanları 1980 sonrası gecekondular yasaları ile formel kent mekânının bir parçası haline getirilmiş ve gerekli altyapı götürülmüştür.

Elazığ Belediye'sinden alınan verilere göre, 2007 yılında kentsel dönüşüm kapsamına alınan kentin güney doğusunda konumlanmış olan 38 hektarlık bir alanı kapsayan Kızılay (Kesrik) Mahallesi de bu süreçte oluşmuştur. Mahalle Elazığ Belediyesi'nin 15.09.1988 tarihli 1988/54 sayılı Belediye Meclisi Kararı ile uygulama imar planı içine alınarak formel kent alanı içine dahil edilmiştir. Kızılay Mahallesi'nde 1 ilkokul, 1 akaryakıt istasyonu, 1 su deposu, 3 dini tesis ile 639 bina mevcuttur. Binalardan 271'i 1 katlı, 270'i 2 katlı, 90'ı 3 katlı, 6'sı 4 katlı, 1'i 5 katlı ve 1'i de 6 katlıdır ve konutlar çoğunlukla kerpiç ve yığmadır. Yani mahallede düşük yoğunluklu bir yapılaşma ve yıpranmış yapı stoku mevcuttur. Mahalle'de yaklaşık 5800 kişi yaşamaktadır ve oturanların gelir düzeyi oldukça düşük olup yaklaşık 0-500 TL arasındadır. 2007 yılında Elazığ'da gerçekleşen depremde birçok konut hasar görmüş ve bu hasarlı konuttaki sakinler mahalleden göç etmiştir. Elazığ'da hem kent hem de il ölçeğinde⁸ kentsel dönüşüm başlığı altında hazırlanan kentsel yenileme projelerinde temel hedef afetlerden azami zarar görebilecek alanlardaki konut stokunun iyileştirilmesidir.

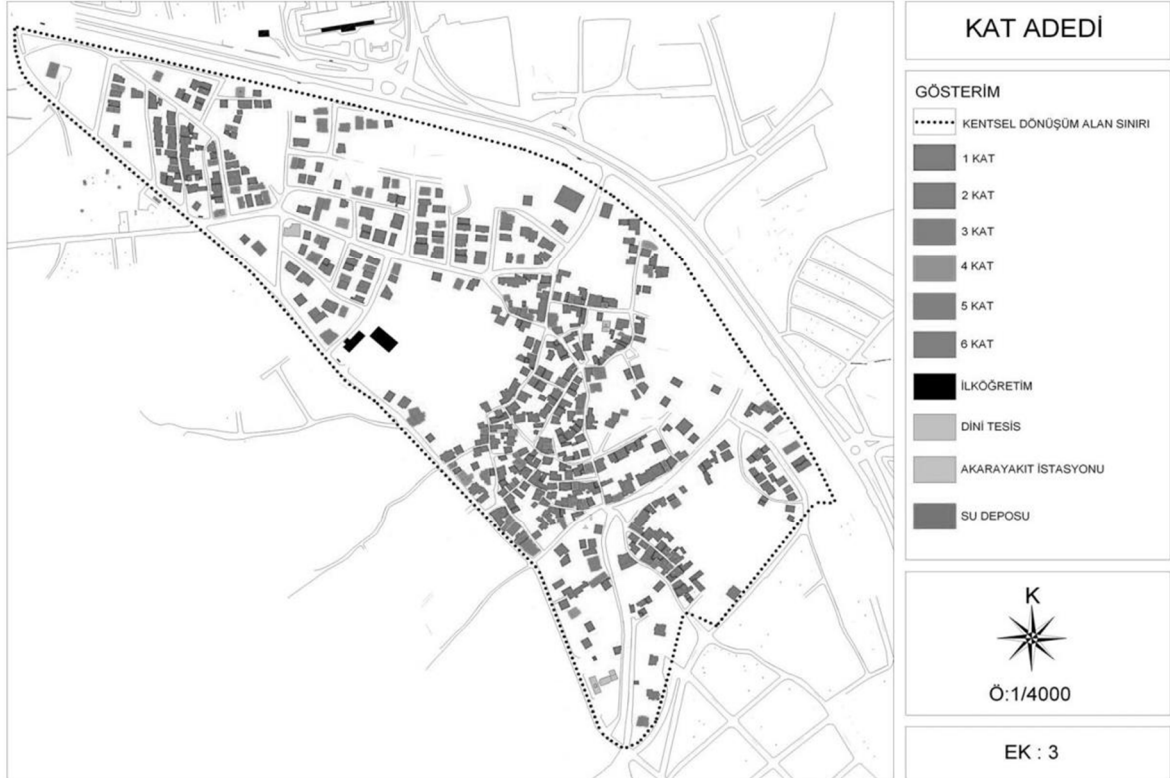
Kentsel dönüşümüne konu olan Zafer Mahallesi'nin mevcut imar durumu, kat adedi ve konutların mülkiyet durumunu gösteren Harita 2, Harita 3 ve Harita 4 aşağıda sunulmuştur.

⁸ Elazığ İl ölçeğinde, Alacakaya, Maden ve Gezin Belediyeleri'nde kentsel dönüşüm planlanmaktadır.

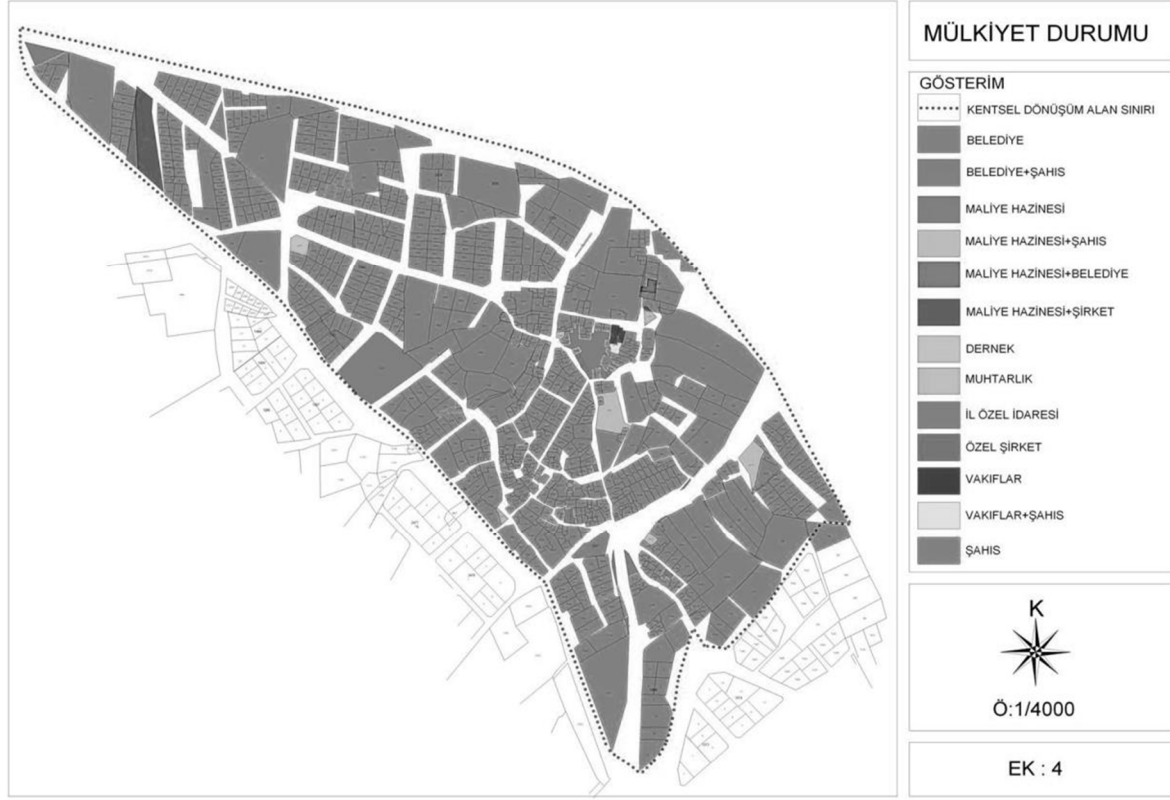
Harita 1: Kızılay Mah. Kentsel DönüŖüm Teklif Alanı Mevcut İmar Durumu

Kaynak: Elazığ Çevre ve Ŗehircilik İl Müdürlüğü

Harita 2: Kızılay Mah. Kentsel DönüŖüm Teklif Alanı Kat Adedi Durumu

Kaynak: Elazığ Çevre ve Ŗehircilik İl Müdürlüğü

Harita 3: Kızılay Mahallesi Kentsel Dönüşüm Teklif Alanı Mülkiyet Durumu

Kaynak: Elazığ Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü

2007 yılında Elazığ Belediyesi'nin girişimiyle hazırlanan Kızılay (Kesrik) Mahallesi'ndeki yenileme projesi ancak 28.11.2011 tarihinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na sunulabilmiştir. Fakat TOKİ'nin sürece dahil edilememesi, bölgenin deprem riskinin yüksek olması ve kat yoğunluğunun belediye tarafından düşük tutulması nedenleriyle bölge özel sermaye için cazip değildir. Bu ekonomik risk ve siyasal ilgisizlik yenileme projesini olumsuz etkilemiştir. Böylece proje 2012'de Afet Yasası çıkana kadar sürüncemede kalmış ve hayata geçirilememiştir. Bu yenileme projesi 2012'den itibaren tekrar gündeme gelmiş ve 2013 yılında bölge halkıyla görüşmelere başlanmıştır. Bu yasa kapsamında, Elazığ Belediyesi, Elazığ Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü ve ilgili bakanlık bünyesindeki TOKİ'nin koordinasyonunda, Elazığ kent ölçeğinde, Salıbaşı, Karşıyaka, Hicret, Aksaray, Zafran ve Esentepe Mahallelerinde de kentsel yenileme düşünülmektedir ve ilgili yasa kapsamında da yetersiz yapı stokunun tasfiyesi zorunludur. Bu zorunluluk ilerleyen yıllarda sadece bu mahalleler de değil kentin tamamında yapı stokunun yenilenmesini zorunlu kılmakta ve konut sektörünü gelişimini desteklemektedir.

Resimler: Kızılay Mahallesi'nden İki Görünüm

Kaynak: Elazığ Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü

Kaynak: Elazığ Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü

2012 verilerine göre, Elazığ merkezde 37 mahalle bulunmaktadır. Elazığ Belediyesi'nin 2012 yılı verilerine göre, kentteki binaların 12.700'ü (%37)'si tek katlıdır ve mevcut konutların yaklaşık %1.2'si gecekondudur (Esenel, 2012: 36, 222).

1980 sonrası Türkiye'de benimsenen dışa açık ekonomi politikasının bir yansıması olarak tüm ülke çapında sanayi tesisleri kent merkezlerinin dışına taşınmıştır. Elazığ'da da bu benimsenen yaklaşım çerçevesinde Elazığ'ın doğu çeperinde 1986 yılında yapımına başlanan ve 1992 yılında faaliyete geçen Organize Sanayi Bölgesi (OSB) kurulmuştur (Esenel, 2012: 77). Böylece kentsel mekânda konut ve ticaret alanıyla üretime dayalı sanayi alanı birbirinden ayrılmıştır.

Elazığ kentinin batıya gelişiminde ise, 11 Nisan 1975 tarih ve 1873 Sayılı Kanunla kuruluşu gerçekleşen Fırat Üniversitesi'nin önemli bir katkısı olmuştur. Rektörlük ve Mühendislik Fakültesi olmak üzere iki kampüsü bulunmaktadır. Rektörlük kampüsü 1.414.394. m² ve Mühendislik Fakültesi kampüsü ise toplam 626.092 m² yüzölçümündeki alanlar üzerine kurulmuşlardır (www.firat.edu.tr, 16.07.2013). Üniversitenin kurulumunu takiben akademik ve idari kadro ile eğitim amacıyla gelen öğrenciler sayesinde kent ekonomisine hem kamu hem de özel kaynakların aktarımı gerçekleşmiştir. Bu süreç içinde kent ekonomisinin gelişimine katkı sağlamış ve üniversite yerleşim alanı kurulan fakülte ve donatılarla hızla gelişmiştir. Yaklaşık 40 yıl önce kampüs kurulduğunda kentin batı çeperinde konumlanmış olan üniversite alanı şimdilerde kent alanı içinde kalmıştır ve etrafında konut alanları ile ticari mekânlar yer almaktadır.

1974-1976 yılları arasında karayollarında çalışan 56 işçi kurmuş oldukları kooperatif aracılığıyla henüz imar düzenlemelerinin yapılmamış olduğu bugünkü Bahçelievler Mahallesi'nde 1'er dönümlük parselleri belediyeden satın alarak iki katlı bahçeli konutlar inşa etmişlerdir. 1980'li yıllarda ise Bayındırlık bakanlığı, bugünkü Abdullahpaşa Mahallesi'nde Keban barajının yapımı nedeniyle göç etmek zorunda kalanlar için 1-2 katlı bahçeli konutlar inşa ettirmiştir.

1990'ların başında Elazığ Belediyesi'nin de katkılarıyla kentin Malatya çıkışı, eski çevre yolunun kuzeyinde Hilal Kent adıyla yeni bir mahalle oluşturulmaya başlanmıştır. Bu mahallenin oluşumunda yerel yönetim, konut kooperatifi ve halk katkı sağlamıştır. Belediye, konut alanın kooperatife tahsisini ve altyapıyı üstlenirken, konutların inşasını kooperatif gerçekleştirmiş ve dar gelirli halk bu kooperatife üye olarak ödediği aidatlarla konut sahibi olmuştur. 2000'li yılların başında ise önce Zafran sonrada Bahçelievler Mahalleleri'nde yapıların kat yoğunluğu artırılmış ve bu bölgeler özel sermaye için önemli bir yatırım alanı haline getirilmiştir. Bu düzenleme kentin batıya doğru olan genişlemesini desteklemiştir.

2001/29 Sayılı ve 23.02.2001 tarihli Elazığ Belediyesi Meclis Kararı'na göre, kentin güneyinde 2011 yılında açılışı yapılan yeni çevre yolu ile eski çevre yolu arasında kalan ve Sürsürü Mahallesi'ni takiben 3.000 ha kent imar planına katılmış ve yerleşime açılmıştır. Bu tarihten itibaren ilgili alanda, özel sermaye yatırımlarıyla 5 ile 7 katlı apartmanlar ile siteler inşa edilmiştir. Bu alanda orta ve üst gelir grubu için konut üretimi gerçekleşmiştir. Böylece kentte güney batı istikametinde cezaevine kadar olan alanda bir gelişme yaşanmıştır.

Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) tarafından İl'de 21 adet proje uygulaması başlatılmış olup, bu uygulama kapsamında 6.714 adet konutun yapımı planlanmıştır. 2012 yılı itibari ile yapımı planlanan konutlardan 3.078 adedinin yapımı tamamlanmıştır. Bununla birlikte, Elazığ merkez Zafran mevkiinde 636 konut ve 32 derslikli ilköğretim okulu, 834 adet konut (Memur-Sen), Elazığ- Zafran 2. Etap 696 adet konut ve 32 derslikli lise, 1054 adet konut (Memur-Sen) ve Elazığ Sürsürü 1. Etap 164, 2. Etap 232 konut ile Karakoçan İlçesi 20 konut ve ticaret merkezi inşaatı yapım çalışmalarında ise tamamlanma aşamasına gelmiştir (Sayılarla Elazığ, 2012: 223). Böylece, TOKİ öncülüğünde yerleşime yeni açılan alanlarda kooperatiflerin girişimleri ve özel sermayenin yatırımlarıyla yeni bir yerleşim alanı oluşmuştur. Ayrıca TOKİ, bu alanlarda yalnızca konut yatırımı gerçekleştirmemiş; altyapıyı tamamlamış, çevre düzenlemeleri ile peyzaj çalışmaları yapılmış ve sosyal donatı alanları (okullar, camiler, alışveriş merkezleri vb) inşa etmiştir.

Türkiye’de 1980 sonrası kent mekânında kendine yer edinen alışveriş merkezleri, 2000 sonrası orta ölçekli kentlerde de konumlanmaya başlamıştır. Bu çerçevede, Elazığ’da kentin batı çıkışında, terk edilmiş taş ocakları alanında yapımına başlanan ve 20 milyon dolarlık bir yatırımla eğlence ve alışveriş merkezi olan Misland alışveriş merkezi (AVM) 2007 senesinde açılmıştır (Gezici, 2007). Bu merkezin açılmasıyla hem atıl durumdaki bir alan yerleşime açılmış, hem çevresinde bulunan çöküntü alanı durumundaki bölgeye yerel erkin ve özel sektörün yatırım yapması sağlanmış, hem de ekonomik açıdan yarattığı istihdam ve ürettiği hizmetle kent ekonomisine katkı sağlamıştır. Fakat ilerleyen dönemde yatırımda kar marjı düşmeye başlamış ve merkez 2013 yılında kapanmıştır.

İzzet Paşa, Nailbey, Çarşı, Sarayatık, Kültür veya Mustafa Paşa Mahallelerinden herhangi birinde, bir imar adasında, özel sektör destekli bir pilot kentsel yenileme çalışması yapılmamaktadır. Pilot kentsel dönüşüm alanlarında, çalışmalarla ilgili sorunlar belirlenebilir; böylece bu tecrübeler sayesinde kentsel dönüşüm kanununa da önemli katkılarda bulunarak, yeni imar düzenlemeleri ile vatandaşa belki de maddi hiçbir yük getirmeden yapısal yenileme çalışmaları gerçekleştirilmiş olacaktır.

Elazığ’da kentsel koruma kapsamında valiliğin öncülüğünde, 'Doğu Anadolu Turizmde Parlayan Marka Harput Projesi', Elazığ İl Özel İdaresi AB Proje Koordinasyon Merkezi tarafından yürütülmüştür (Esenel, 2012: 279). Projeye 2008 yılında başlanmıştır. Proje kapsamında, Ulu Cami, Harput Kalesi ve Arapbaba Türbesi olmak üzere cami, türbe ve sivil mimari eserleri restore edilmiştir. Ayrıca 1996 yılında 'Ağa Cami' restore edilip kullanıma açılmıştır (Karaaslan, 2011: 31). Bu koruma uygulamaları, Elazığ’ın bir turizm markası haline getirilmesi için gerçekleştirilmiştir ve 1980 sonrası neoliberal politikalar çerçevesinde kentlerin markalaştırılması sürecinin mekânda somutlaşmasıdır.

Eski binaların yeni amaçlarla kullanılması amacıyla, koruma altına alınan bir bölge hiçbir zaman ölü bir bölge olmamalıdır. Buralarda sosyal ve ekonomik faaliyet sürdürülmeli ve yöreleştirmeli, yeni yapılacak binalarda seçici davranılmalı; dizaynları boyut ve stil açısından eskiyle uyum sağlayacak türde tasarlanmalıdır. Bunlar için gereken arazi etraftaki çirkin görünümü ve uygunsuz yapıtları ve uzantıları söküp atmakla sağlanır. Eğer restore edilen yerin canlı, yaşam dolu olması isteniyorsa, zemin katında oldukça geniş bir mekânın restorasyon, cafe ve küçük dükkanlara ayrılması yerinde olur. Bu, yöre halkı için olduğu gibi turistler için de mutlak bir gereksinimdir. Restorasyon çalışmalarında, yalnızca binaların, caddelerin, anıtların vb. yerlerin tarihi özelliklerinin korumasına yönelik düzeltme ve onarma gibi faaliyetlerin yapılması yeterli değil aynı zamanda bu faaliyetler sonucunda elde edilen kalitenin korunması gerekmektedir (Shaukland, 1996: 28, 30). Bu kalitenin korunması amacıyla; ABD ve Avrupa’da uygulanan kiraların düşük tutulması veya devlet tarafından sübvansede edilmesi gibi düzenlemeler gerçekleştirilebilir. Bunun için ise yasal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

SONUÇ

Elazığ, yaşadığı hızlı nüfus artışına koşut süreç içinde ekonomik yönden dönüşüp gelişirken mekânsal olarak da dönüşmüştür. 19. yüzyılda mezraya taşınmayla başlayan ve yeni bir boyut kazanan bu süreç zamanla ilerlemiş ve kent doğu, batı ve güney yönlerinde önce çeperdeki köylere eklenilerek sonra da batıya doğru genişlemiştir. Bu eklenilme sürecinde düşük yoğunluklu gecekondu alanları oluşmuştur. Özellikle de 1980 sonrası, konut alanlarının yanı sıra sanayi alanları, kamusal hizmet alanları ve alışveriş merkezleri kent çeperine doğru bir yayılım göstermişlerdir.

Kentteki konut gereksinimini karşılamada özel sektör başat rol oynasa da, 1990'ların sonunda belediyenin girişimleriyle oluşturulan kooperatifler ve 2000 yılı sonrası TOKİ'nin öncülüğünde dar ve orta gelir grubu için konut alanları oluşturulmuş ve konut üretimi gerçekleştirilmiştir.

Elazığ kent çeperinde konumlanmış olan gecekondu alanlarının yenilenmesi amacıyla 2000'li yıllarda belediye ile Elazığ Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü aracılığıyla kentsel yenileme (siyasal

erkin ifadesiyle kentsel dönüşüm) projeleri geliştirilmiş fakat TOKİ' nin sürece dahil edilememesi ve özel sektörün belediye tarafından deprem riski nedeniyle kat yoğunluğu düşük tutulan Kesrik bölgesinden istenilen düzeyde sermaye birikimini sağlayabileceği öngörüsünün oluşmaması nedenleriyle yerel yönetimin ve halkın talep ettiği yenileme süreci planlama aşamasında kalmış ve hayata geçirilememiştir. Kısacası kentsel dönüşüm ekonomik ve toplumsal sürecin bir yansıması olarak gerek planlı gerekse de plansız olarak gerçekleşmektedir. Planlama sürecinde TOKİ ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı gibi merkezi aktörler ile yerel aktörler birlikte hareket etmeli ve özellikle kentsel yenileme projelerinde, temel amaç rant için mekânı dönüştürmek olmamalı, aksine yoksul sınıfların yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve artan ranttan yararlanmalarının sağlanması olmalıdır.

Ayrıca, Elazığ’da sürdürülebilir kentsel mekân politikası için; kent planlanırken kentin dinamikleri göz önünde bulundurulmalıdır. Kentin markalaştırılması sürecinde Elazığ’da geleneksel kent dokusundan yola çıkarak, Harput için kentsel koruma projeleri gerçekleştirilmiştir. Fakat kentsel dokunun oluşturulması yalnızca turistler için marka bir kent yaratmak amacını gütmemeli, Elazığ’da geleneksel kent dokusundan yola çıkarak, zaman içinde kentin özgün niteliklerini, mekânda geliştirilmesi gereken yeniliklerle ilişkilendirerek kente mekânsal özgünlük kazandırılmalıdır. Bu çerçevede, Elazığ’da tarihi, kültürel kentsel varlıklar korunmalı ve koruma, kullanma ve sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmelidir. Kentte gerekli maliyet analizleri yapılmadan hayata geçirilen Misland AVM örneğinden ders alınmalı ve atıl yatırımlardan kaçınılmalıdır. Bu hizmet öncelikli yatırım bir çöküntü alanın iyileştirilmesini sağladığı gibi yeni bir çöküntü alanın oluşmasına da neden olabilir. Bu nedenle kentsel mekânın örgütlenmesinde ekonomik ve toplumsal süreçler birbirinden bağımsız düşünülmemelidir.

KAYNAKÇA

ATAÖV, Anlı, (2007) Constructing Co-generative Search Processes: Rethinking Urban Planning/ Making Urban Plans Actionable, European Planning Studies.

ATAÖV, Anlı ve Sevin Osmay, (2007) "Türkiye’de Kentsel Dönüşüme Yöntemsel Bir Yaklaşım", Ankara: METU, Sayı: 24:2, ss. 57-82.

ATKINSON, Rob, (2004) "Kentsel Dönüşüm, Ortaklıklar ve Yerel Katılım: İngiltere Deneyimi", **Uluslararası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu**, İstanbul.

BAYRAKTAR, Erdoğan, (2006) **Gecekondu ve Kentsel Yenileme**, Ankara: Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları.

HARVEY, David, (2008) **Umut Mekânları**, çev. Zeynep Gambetti, İstanbul: Metis Yayıncılık.

HARVEY, David, (2009) **Sosyal Adalet ve Şehir**, çev. Mehmet Moralı, İstanbul: Metis Yayınları.

HARVEY, David, (2002) "Sınıfsal Yapı ve Mekânsal Farklılaşma Kuramı", **20. Yüzyıl Kenti**, der. ve çev. Bülent Duru ve Ayten Alkan, Ankara: İmge Kitabevi, ss. 147-173.

DİNÇER, İ ve O. Akın, (1994) "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kapsamında Koruma Planı ve İdari Yapısı", **2. Kentsel Koruma Yenileme ve Uygulama Kollokyumu**, İstanbul, ss. 127-131.

ERDER, Sema, (1996) **İstanbul'a Bir Kent Kondu: Ümraniye**, İstanbul: İletişim Yayınları.

ERDER, Sema, (2007) "Kentsel Arsa ve Konut Üretim Sürecinde 'Kırsal Alışkanlıklar ve Kural'ların Etkisi Üzerine" **Kent ve Planlama: Geçmiş Korumak Geleceği Tasarlamak**, haz. Ayşegül Mengi, Ankara: İmge Kitabevi, ss. 267-282.

ESENEL, Mine (2012), **Sayılarla Elazığ**, Elazığ: Elazığ Valiliği Yayını, www.elazig.gov.tr/dn-content/download/Sayılarla-elazig-mart-2012.pdf, İndirilme Tarihi: 16.09.2012.

ERSOY, Melih, (2007a) "Planlama Kuramına Giriş", **Kentsel Planlama Kuramları**, Ankara: İmge Kitabevi, ss. 9-35.

ERSOY, Melih, (2007b) "Kapsamlı Planlama Kuramının Tarihsel Gelişimi ve Bugünü", **Kentsel Planlama Kuramları**, Ankara: İmge Kitabevi, ss. 115-171.

FISHMAN, Robert, (2002) "Yirminci Yüzyılda Kent Ütopyaları: Ebenezer Howard, Frank Lloyd Wright ve Le Corbusier", **20. Yüzyıl Kenti**, der. Bülent Duru ve Ayten Alkan, İstanbul: İmge Kitabevi, ss.107-127.

GEZİCİ, Şah İsmail, (2007) "Elazığ'a 50 milyon dolarlık Misland", **Hürriyet Gazetesi**, Yayın Tarihi: 22.06.2007, www.hurriyet.com.tr/ekonomi, İndirilme Tarihi: 12.08.2013.

GIBSON, Mike ve Arzu Kocabaş, (2007) "Türkiye'de Planlama Yol Ayrımında: Sahte Bir Şafak mı Yoksa Yeni Bir Dönemin Vizyonu mu?", **Kent ve Planlama: Geçmişi Korumak Geleceği Tasarlamak**, haz. Ayşegül Mengi, Ankara: İmge Kitabevi, ss. 443-480.

GIDDENS, Anthony, (2008) **Sosyoloji**, çev. Cemal Güzel, İstanbul: Kırmızı Yayınları.

GÜREL ÜÇER, Zeynep Aslı ve Gülsen Yılmaz, (2004) "Kent Ütopyaları Kapsamında Konut Tipolojileri", **G.Ü. Fen Bilimleri Dergisi**, Sayı: 17 (4), ss. 133-147.

HALL, K.B., Porterfield, G.A. (2001) *Community by Design: New Urbanism for Suburbs and Small Communities*, McGraw-Hill, New York, mo.org.tr/mimarlikdergisi, İndirilme Tarihi: 06.06.2012.

KARAASLAN, Mehmet, (2011), **Fırat'ın Kıyısında Bir Aziz Şehir Elazığ**, Elazığ: Elazığ Belediyesi Yayını.

KARTAL, S. Kemal, (1983) **Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye'de Kentleşme**, Ankara: Yurt Yayınları.

KELEŞ, Ruşen, (1998) **Kent Bilim Terimleri Sözlüğü**, Ankara: İmge Kitabevi.

KELEŞ, Ruşen, (2004) **Kentleşme Politikası**, Ankara: İmge Kitabevi.

KOÇAK, Hüseyin ve Melek Tolanlar, (2008) "Kentsel Dönüşüm Uygulamaları: Aydın ve Afyonkarahisar Örnekleri", **Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 2, ss. 397-415.

MUMFORD, Lewis, (1961) "Bahçe-Şehirler ve Modern Şehir Planlaması", **Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, çev. Ruşen Keleş, Ankara, Cilt: 16, Sayı: 4, ss. 175-187.

ÖZDEN, Pelin Pınar, (2008) **Kentsel Yenileme**, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

ÖZDEN, Pelin Pınar, (2001) Kentsel Yenileme Uygulamalarında Yerel Yönetimlerin Rolü Üzerine Düşünceler ve İstanbul Örneği, **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Ekim 2000-Mart 2001, No: 23-24, ss. 255-270.

ÖZESMI, Stacy L. (2004) "Ecological Models Based on People's Knowledge: A Multi-step Fuzzy Cognitive Mapping Approach, Ecological Modelling", (176:1-2), ss. 43-64.

POLAT S. ve N. Dostoğlu, (2007), "Kentsel Dönüşüm Kavramı Üzerine: Bursa'da Kükürtlü ve Mudanya Örnekleri," **Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi**, Cilt:12, Sayı:1.

SAMSUNLU, Ahmet, (2007) "Toplu Konut Kanunu ve Türkiye'de Uygulamaları", **Kent ve Planlama: Geçmişi Korumak Geleceği Tasarlamak/Ruşen Keleş Armağan**, edit. Ayşegül Mengi, İstanbul: İmge Kitabevi.

SANOFF, H. (2000), **Community Participation Methods in Design and Planning**, Wiley, New York.

SCHUBERT, Dirk, (1996) "Yenileme ya da Onarma: Kentleri Modernleştirmede Madalyonun İki Yüzü", **Defter Dergisi**, Yıl: 9, No: 26, ss. 59-82.

SHAUKLAND, Graeme, (1996) "Tarihi Değeri Olan Kentlere Neden El Atmalıyız", çev. Kamran Tuncay, **Cogito: Kent ve Kültürü**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, Sayı: 8, ss. 17-36.

SÖNMEZ, Remzi (2009) "Diyarbakır Planlama Deneyimi (Diyarbakır Nazım Planı Kentsel Dönüşüm Stratejileri)", **TMMOB Diyarbakır Kent Sempozyumu**, 24-26 Nisan, Diyarbakır.

ŞAHİN, Z., (2006) "İdeolojik Bir Araç Haline Gelen Kentsel Dönüşüm Kavramının Planlama Paradigmaları İle İlişkisine Tarihsel Bir Bakış: Ankara Örneği", **VI. Türkiye Şehircilik Kongresi: İzmir**, ss. 177-182.

ŞENGÜL, Tarık, (2002) “Planlama Paradigmalarının Dönüşümü Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme”, **Planlama Dergisi**, Ankara, Sayı: 21, ss. 8-31.

TEKELİ, İlhan, (2010) **Türkiye'nin Kent Planlama ve Kent Araştırmaları Tarihi Yazıları**, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

TEKELİ, İlhan, (2011) "Kentleri Dönüşüm Mekânı Olarak Düşünmek", **Kent, Kentli Hakları, Kentselleşme ve Kentsel Dönüşüm**, der. İlhan Tekeli, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, ss. 270-278.

TURGUT, Sırma R. ve Eda Çaçtaş Ceylan, (2009) "Gecekondu Alanlarında Kentsel Dönüşüm Uygulamasına Bir Örnek: Küçükçekmece / Ayazma-Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi", **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, 3 Temmuz, Cilt: 18, Sayı: 3, ss. 23-51.

TÜİK 2011 Yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) Sonuçları, Elazığ İli Merkez İlçe Nüfus Sonucu, İndirilme Tarihi: 09.01.2013, <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul>.

TÜİK Nüfus İstatistikleri: 1927-2000 Genel Nüfus Sayımları, İndirilme Tarihi: 11.06.2012, www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.

ULUSOY, H.A. (2006) “Kentsel Dönüşüm” ve/veya “Kent Toprakları Üzerinden Sağlanan Rant”ın Bölüşümü”, **Kentsel Dönüşüm Tartışmaları-I**, Bülten, Sayı: 40, ss. 4-6.

UYAR, Necati (2009) "Kentsel Dönüşüm Politikaları", **TMMOB Diyarbakır Kent Sempozyumu: Diyarbakır**, 24–26 Nisan, ss. 26-33.

ÜNAL, Mehmet Ali, (1989) **XVI. Yüzyılda Harput Sancağı (1518-1566)**, Ankara: ss. 55-89.

ÜSTÜN, Gül (2009), **Kentsel Dönüşümün Hukuki Boyutu**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

YILDIRIM, A. Ege, (2006) "Güncel Bir Kent Sorunu: Kentsel Dönüşüm", **Planlama Dergisi**, Sayı: 35, ss.7-24.

WEBER, Max, (2003) **Şehir: Modern Kentin Oluşumu**, çev. Musa Ceylan, İstanbul: Bakış Yayınları.

6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun, Resmi Gazete Tarihi: 31.05.2012, İndirilme Tarihi: 20.01.2013, www.resmigazete.gov.tr.

5104 sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu, Resmi Gazete Tarihi: 12.03.2004, İndirilme Tarihi: 20.01.2013, www.resmigazete.gov.tr.

4736 Sayılı Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Ürettikleri Mal ve Hizmet Tarifeleri İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun,

1988/54 Sayılı Elazığ Belediyesi Belediye Meclisi Kararı, Karar Tarihi: 15.09.1988.

2001/29 Sayılı Elazığ Belediyesi Meclis Kararı, Karar Tarihi: 23.02.2001.

www.firat.edu.tr, "Fırat Üniversitesi Tarihçe", İndirilme Tarihi: 16.07.2013.

www.elazig.gov.tr/image/icerik-resimleri/haritalar/elazig-deprem-haritasi.gif, “Elazığ Deprem Haritası”, Elazığ Valiliği, İndirilme Tarihi: 16.07.2013.

